

UMETNOST ZA NOVE DNI

kipi iz Vladne umetnostne zbirke

Gradivo za novinarje

Predgovor

S to razstavo se nadaljuje predstavljanje likovne dediščine Vladnega umetnostnega fonda. Že sredi lanskega leta, ko smo pripravili izbor slik in orisali širši zgodovinski in družbeni kontekst nastajanja Vladne umetnostne zbirke, smo napovedali razstavo kiparskih umetnin, ki je zdaj pred nami.

Skulpture so v zbirki številčno slabše zastopane, saj obsegajo le okrog petnajst odstotkov celote, vendar so raznovrstne, saj zbiranje ni potekalo načrtno niti ne z jasno opredeljeno strategijo. Da bi bila predstavitev smiselno zaokrožena, smo po kriterijih kakovosti in preglednosti izbrali sedeminštirideset plastik triindvajsetih avtorjev. Tako razstava kot *pars pro toto* zagotavlja dober vpogled v razvoj kiparskega ustvarjanja pri nas v petih desetletjih 20. stoletja – od dvajsetih do sedemdesetih let –, s poudarkom na obdobju po drugi svetovni vojni, ko se je kiparsko ustvarjanje prvih generacij na ljubljanski akademiji šolanih kiparjev in zaradi ekspanzije spomeniške plastike še posebno razmahnilo.

Dela na razstavi so razdeljena na štiri vsebinske sklope. V prvem so umetniki starejše generacije, študentje dunajske akademije, med njimi Ivan Napotnik, Lojze Dolinar in France Kralj. Osrednjo skupino sestavljajo kiparji Boris Kalin, Frančišek Smerdu, Zdenko Kalin, Karel Putrih, Alojzij Kogovšek in France Gorše, ki so večinoma najprej v Zagrebu prevzeli sugestivnost Meštrovičevega sloga, po drugi svetovni vojni pa so se usmerili v bolj realistično tradicijo, ki jo je uradni naročnik, država, prepoznal kot najprimernejšo obliko za posredovanje revolucionarne vsebine in za spodbujanje h graditvi nove države. Hrvaški kiparji Vanja Radauš, Grga Antunac in Frano Kršinić so predstavljeni v tretjem sklopu. Tudi te umetnike je odločilno zaznamovalo šolanje pri Meštroviću. Zadnji del razstave združuje kiparje, ki so se šolali na ljubljanski akademiji in so v drugi polovici petdesetih let prejšnjega stoletja prispevali k preobrazbi kiparstva. Oddaljili so se od meštrovičevskih čistih oblik in se z raznovrstnimi materiali posvetili raziskovanju novih form. Modeliranje monumentalne človeške figure je zamenjala bolj intimna, individualizirana vsebina, estetika socialnega realizma se je umaknila abstrakciji. Nekatera od teh del, denimo obe skulpturi Janeza Pirnata, so prvič predstavljena javnosti.

Avtorica razstave in študije v katalogu, mag. Mateja Breščak, je sistematično prečesala vso razpoložljivo literaturo, številne kataloge in časopisne članke, poiskala je prave naslove skulptur, jih časovno in slogovno opredelila in umestila v posamične kiparske opuse. Kjer je bilo mogoče, je podatke uskladila z avtorji, zato se v imenu Narodne galerije zahvaljujem Janezu Pirnatu, Dragu Tršarju in Stojanu Batiću, pa tudi njihovim sorodnikom.

Posebej za razstavo smo pod vodstvom mag. Martine Vuga vse skulpture konservatorsko in restavratorsko pripravili: odstranili smo neprimerne premaze, slabe retuše, nanose »zaščitnih« plastí, poškodbe zaradi vsakodnevnega čiščenja prahu z detergenti ..., tako da se nam zdaj kažejo v kar najbolj izvorni obliki.

Z razstavo želimo tudi opozoriti na slabi odnos okolja do kiparstva, ki je danes bolj kakor katerakoli druga umetnostna zvrst izpostavljeno vandalizmu. Novice o ukradenih, poškodovanih, slabo vzdrževanih in razpadajočih kipih od tedna do tedna polnijo časopise. Goršetova *Kopalka*, ki jo pogrešamo nad glavnim vhodom v kopališče Ilirija, *Cankarjev portret* na Rožniku ali *Prežihov Voranc* pred ljubljansko osnovno šolo, poimenovano po njem – če omenimo le nekatere v naši neposredni bližini –: pred nami izginjajo pomniki naše omike prav zaradi splošnega pomanjkanja kulture. Verjamemo, da lahko takšne razstave, med kakršne sodijo *Kipi iz vladne umetnostne zbirke*, pomagajo prebuditi širše zavedanje o pomenu in lepoti naše dediščine in postaviti trdnejše temelje njenemu varovanju.

Leta 1986 je Narodna galerija od Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije prevzela skrb za Vladno umetnostno zbirko, ki obsega prek tisoč tristo umetnin. Hranjene so v protokolarnih objektih, na ministrstvih in v vladnih uradih, del pa jih je vključenih tudi v stalno zbirko Narodne galerije.

Zbirka je izredno bogata in raznolika. Njeno jedro je zasnoval ban Marko Natlačen leta 1938, ko so v banski palači slovesno predstavili pridobljene umetnine. V zbirki prevladujejo slikarska in grafična dela, obsega pa tudi kiparske stvaritve sedemintridesetih avtorjev iz različnih obdobj, od sedemnajstega stoletja vse do abstrakcije v šestdesetih letih preteklega stoletja. Večina kiparskih del je nastala v časovnem razponu od tridesetih do šestdesetih let prejšnjega stoletja. Kljub plodovitemu kiparskemu ustvarjanju v času nastajanja zbirke pa pomeni kiparski delež v njej samo petnajst odstotkov celote. Večino kiparskih nalog širokega spektra so namreč usmerjala naročila vsebinsko zgovornih javnih spomenikov, kiparstvo pa je tudi tehnično zahtevnejše in dražje od slikarstva. Pridobivanje umetnin za obsežno Vladno umetnostno zbirko je z željo po okrasitvi prostorov potekalo priložnostno, brez uravnoteženega pregleda in zasnove, zato je njena sestava zelo heterogena. Kiparski del zbirke predstavljamo s sedeminštiridesetimi plastikami triindvajsetih avtorjev; izbrane so po estetskih, slogovnih in kvalitetnih kriterijih.

Kiparstvo pred drugo svetovno vojno je nadaljevalo tradicijo na Dunaju šolanih kiparjev in je bilo vezano na skromna naročila male plastike. Vojna je pretrgala razvoj in od predvojnih klasicistično zasnovanih plastik je kiparstvo v zgodnjih štiridesetih letih ohranilo jasne volumne in čvrste oblike. Vojna je omejila spremljanje zunanjih vplivov in kiparsko dejavnost nasploh, po njej pa se je kiparstvo začelo intenzivno obnavljati na slogovnih dosežkih predvojnega. Spremenjeni družbeni odnosi in ideološka kulturna politika v letih graditve nove domovine so vlogo kiparja postavili na drugačne temelje.

Leta 1945 je bila ustanovljena Akademija upodablajočih umetnosti v Ljubljani. Prvi akademski učitelji, kiparji Boris Kalin, Frančišek Smerdu, Zdenko Kalin, Peter Loboda in Karel Putrih, so študente slogovno usmerjali v realistično kiparstvo, kajti realistična tradicija je bila priznana v boju za novo, revolucionarno vsebino. Povojna doba je bila ugodna za razvoj monumentalne plastike na prostem in z njo je kipar postal soustvarjalec družbenega preroda v duhu dela in obnove. Spomeniki narodnoosvobodilnega boja so izražali ideologijo nove socialistične družbe in tako se je do leta 1953 preoblikovala podoba likovne umetnosti. V spomeniškem kiparstvu so bili poleg Lojzeta Dolinarja akademski profesorji najmočnejši predstavniki, mlajši diplomanti so se uveljavili ob koncu petdesetih let. Generacija šestega desetletja, ki jo najvidneje zastopajo Jakob Savinšek, Stojan Batič, Drago Tršar in Janez Boljka, je prispevala k novi preobrazbi razvoja slovenskega kiparstva.

Po obnovi popotresne Ljubljane ob koncu 19. stoletja se je kiparstvo po pol stoletja izpovedno povsem prenovilo in v nacionalno in družbeno naklonjenih razmerah na novo zaživelo.

Razstava *Umetnost za nove dni. Kipi iz Vladne umetnostne zbirke* predstavlja izbor del iz raznovrstne in neuravnotežene celote, hkrati pa nam omogoča vpogled v vsebinsko izrazno kiparsko snovanje avtorjev, kot so Jakob Savinšek, Zdenko Kalin, Boris Kalin, Karel Putrih, Stojan Batič, Tone Lapajne, Ivan Štrekelj, Janez Pirnat, Drago Tršar, Lojze Dolinar, Janez Lenassi, Frančišek Smerdu, France Kralj, Ivan Napotnik, Janez Boljka, Aladar Zahariaš, Grga Antunac, Vanja Radauš, Frano Kršinić, France Gorše, Alojzij Kogovšek, Milan Vojsk, Vladimir Štoviček in drugi.

Umetnost za nove dni
Kipi iz Vladne umetnostne zbirke
Narodna galerija, 19. marec – 14. junij 2015

KATALOG

izdala in založila

Narodna galerija

zanjo

Barbara Jaki

uredili

Mateja Breščak, Nataša Kovačič

predgovor

Barbara Jaki

avtorica besedila

Mateja Breščak

dokumentacija

Nataša Kovačič, Alenka Simončič

biografije kiparjev

Michel Mohor

kronološki okvir

Mateja Breščak, Andrej Smrekar

jezikovni pregled

Rosana Čop

fotografski posnetki in obdelava

© Narodna galerija (foto Bojan Salaj)

oblikovanje kataloga in tiskovin

Ranko Novak

priprava za tisk

Gordan Čuka

tisk in naklada

Gorenjski tisk storitve, 400 izvodov

© Narodna galerija in avtorji, 2015

projekt je podprlo

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

RAZSTAVA

avtorica razstave

Mateja Breščak

avtor postavitve razstave

Ranko Novak

*konservatorsko-restavratorska priprava
kipov*

Martina Vuga

prevod v angleščino

Michel Mohor

izobraževalni program

Kristina Preininger

organizacija tehničnih del

Luka Oražem

razstavljene umetnine so iz prostorov

Grad Brdo pri Kranju

Ministrstvo za finance

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in
šport

Ministrstvo za kulturo

Ministrstvo za okolje in prostor

Narodna galerija

Protokol Republike Slovenije

Urad predsednika Republike Slovenije

Ustavno sodišče Republike Slovenije

Vila Podrožnik

Vlada Republike Slovenije

Narodna galerija

Puharjeva 9

1000 Ljubljana

info@ng-slo.si

www.ng-slo.si

Umetnost za nove dni
Kipi iz Vladne umetnostne zbirke

PRILOŽENE FOTOGRAFIJE

Drago Tršar
Žene, (1957)
bron, 34,5 x 53 x 7,5 cm
sign.: ni
NG P 788

Stojan Batič
Zaljubljeni Harlekin, (1957)
bron, 164 x 103 x 84,5 cm
sign. zadaj sp.: *BATIC*
NG P 801

France Gorše
Eva, 1938
bron, 167 x 66 x 45 cm
sign. in dat. spr. na podstavku: *Fr. Gorše / 1938*
NG P 815

Janez Lenassi
Bivol, 1958
bron, 25 x 48,5 x 22 cm
sign. in dat. na d. spr. nogi: *LENASSI 58*
NG P 779

Janez Pirnat
Miša Pirnat, (1959)
bron, 28,5 x 17 x 31 cm
sign.: ni; zadaj nalepka: *JP. 5*
NG P 758

Jakob Savinšek
Osnutek za spomenik Jožeta Plečnika,
1957
bron, 38 x 24 x 17 cm
sign. in dat. na levi nogi: *SAVINŠEK 57*
NG P 749

Frančišek Smerdu
Drobne sanje, (1962–1963)
marmor, 31,5 x 47 x 17,5 cm
sign.: spr. na podstavku: *SMERDU x*
NG P 1039

Frano Kršinić
Pleti, pleti, mamica, (1946)
marmor, 60 x 36 x 60 cm
sign. spr. na podstavku: *KRSINIC*; zadaj
nalepka: *ISO-4573*
NG P 1034

Gradivo za novinarje uredil
Luka Hribar